

УДК 159.98

<https://doi.org/10.33994/kndise.2026.71.20>

Литвиненко Едуард Станіславович

кандидат психологічних наук, завідувач сектору психологічного дослідження мовлення лабораторії лінгвістичних та психолого-лінгвістичних досліджень Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

<https://orcid.org/0009-0001-1375-8369>
ukropos@i.ua

Бібліографічний опис статті: Литвиненко Е. С. (2026). Інформаційно-психологічні операції як об'єкт експертного психологічного дослідження при проведенні комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз. *Криміналістика і судово експертиза*, 71, 307-322. doi: <https://doi.org/10.33994/kndise.2026.71.20>

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКСПЕРТНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ КОМПЛЕКСНИХ СУДОВИХ ПСИХОЛОГО-ЛІНГВІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

У статті висвітлено проблемні питання психологічного дослідження деструктивного інформаційно-психологічного впливу в умовах агресії РФ проти держави Україна при проведенні комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз. **Метою дослідження** є комплексний аналіз складової ведення гібридної війни в умовах агресії Російської Федерації проти України, а саме – інформаційної війни та інформаційної операції як об'єкта експертних досліджень при проведенні комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз. Надається роз'яснення у відмінності таких понять як «інформаційна війна», «інформаційно-психологічна операція», «інформаційний вплив», «інформаційна діяльність». **Методологічною основою** роботи стали загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема опис, аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, оцінка змісту інформаційно-психологічного впливу на масову аудиторію висловлювань з погляду психологічного впливу та узагальнення наукових джерел і практики судово-експертної діяльності. **Наукова новизна** полягає у комплексному підході автора щодо дослідження завдань, змісту та мети інформаційно-психологічних операцій, їх впливу на військово-політичне керівництво держави,

Збройних Сил України та суспільство в цілому. Аналізуються основні форми та методи, які використовуються ворогом для маніпулювання свідомістю цільової аудиторії. У **висновках** підкреслюється, що складність психологічних досліджень під час проведення комплексних психолого-лінгвістичних експертиз щодо злочинів проти основ національної державності потребує від експертів збагачення та розвитку своїх спеціальних знань, вмінь та професійних компетенцій, методичного забезпечення експертної діяльності в сучасних умовах російської агресії.

Ключові слова: психологічне дослідження, деструктивний інформаційно-психологічний вплив, діяльність, свідомість, поведінка, інформаційно-психологічні операції (ІПСО), маніпулятивні технології.

Lytvynenko Eduard

Candidate of Psychological Sciences, Head of the Sector of Psychological Research of Speech, Laboratory of Linguistic and Psycholinguistic Research, Kyiv Research Institute of Forensic Expertise, Ministry of Justice of Ukraine

<https://orcid.org/0009-0001-1375-8369>
ukropos@i.ua

INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL OPERATIONS AS AN OBJECT OF EXPERT PSYCHOLOGICAL RESEARCH WHEN CONDUCTING COMPLEX FORENSIC PSYCHOLOGICAL AND LINGUISTIC EXAMINATIONS

To cite this article: Lytvynenko, E.S. (2026). Informatsiino-psykholohichni operatsii yak ob'ekt ekspertnoho psykholohichnoho doslidzhennia pry provedenni kompleksnykh sudovykh psykholoho-linhvistychnykh ekspertyz [Information and psychological operations as an object of expert psychological research when conducting comprehensive forensic psychological and linguistic examinations]. *Criminalistics and Forensics*, 71, 307-322. doi: <https://doi.org/10.33994/kndise.2026.71.20>

The article highlights the problematic issues of psychological research on **destructive information-psychological impact** in the context of the Russian Federation's aggression against the state of Ukraine during comprehensive forensic psycho-linguistic examinations. The **purpose of the study** is a comprehensive analysis of the hybrid warfare component in the conditions of unprovoked aggression of the Russian Federation against Ukraine, which began in February 2014 and escalated into a full-scale war in February 2022. Specifically, it focuses on information warfare and information operations as objects of expert research in comprehensive forensic psycholinguistic examinations. The study provides

a clarification of the differences between such concepts as “information warfare,” “information-psychological operation”. The **methodological basis** of the work consists of general scientific and specialized research methods, including description, analysis, synthesis, generalization, comparison, evaluation of the content of information-psychological impact on a mass audience from the perspective of psychological influence, and the synthesis of scientific sources and forensic expert practice. The **scientific novelty** lies in the author’s comprehensive approach to researching the tasks, content, and goals of information-psychological operations at the strategic, operational-tactical, and operational levels. The purpose of manipulative influence on mass consciousness is revealed in detail, and the levels of consciousness manipulation during hybrid warfare are described. The main forms and methods used by the enemy to manipulate the consciousness of target audiences are analyzed. In the **conclusions**, it is emphasized that the complexity of psychological research during comprehensive psycho-linguistic examinations regarding crimes against the foundations of national statehood requires experts to enrich and develop their specialized knowledge, skills, and professional competencies.

Key words: psychological investigation, destructive information-psychological influence, behavior, information operations, psychological operations (PSYOP), manipulative technologies.

Постановка проблеми

В умовах інформаційної гібридної війни Росії проти України в системі експертних досліджень питання кваліфікації публічних усномовленнєвих та текстових повідомлень, які можуть містити ознаки деструктивної щодо української державності мовленнєвої діяльності, визначення їх психологічної спрямованості є особливо актуальним. Виняткового значення це питання набуло у контексті повномасштабної збройної агресії РФ проти України, і саме тому своєрідним викликом для експертів на сьогодні є якісне дослідження деструктивної комунікативно-мовленнєвої поведінки як форми інформаційно-психологічного впливу, спрямованого на дестабілізацію українського суспільства, підрив суверенітету і територіальної цілісності України, нівелювання її демократичних цінностей та національної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням складових гібридної війни займалася велика кількість науковців так, наприклад, плануванню сил для виконання бойових завдань у гібридній війні присвятив свої праці В.Телелим, детально розглядає складові, прояви, умови ведення гібридної війни у своїх працях Є.Магда. Сучасні інформаційні війни детально

аналізує у своїх працях Г.Почепцов, питанню концептуального, теоретичного, технологічного аспектів інформаційної війни приділив увагу В.Толубко. Інформаційно-психологічні операції висвітлюють Г.Певцов, К.Хударковський, С.Залкін, С.Сідченко, О.Шевченко, О.Гапєєва [4].

Дослідженню деструктивного інформаційно-психологічного впливу як об'єкту експертного дослідження при проведенні комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз були присвячені роботи С.Долинківської, Е.Литвиненка, А. Боженко, А.Сперкач [3,6-8].

Мета дослідження

Мета дослідження – комплексний аналіз складової ведення гібридної війни в умовах неспровокованої агресії Російської Федерації проти держави Україна, яка почалася у лютому 2014 року та набула ознак повномасштабної війни у лютому 2022 року, а саме – інформаційної війни та інформаційної операції як об'єкта експертних досліджень при проведенні комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз.

Виклад основного матеріалу

Незважаючи на, здавалося б, значну кількість досліджень інформаційної складової гібридної війни, на сьогодні більш детального вивчення та дослідження в системі експертної діяльності при проведенні комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз потребує питання дослідження мети, спрямованості та наслідків деструктивного інформаційно-психологічного впливу на свідомість масової аудиторії з метою внесення змін у їх поведінку та світогляд під час проведення РФ як країною-агресором інформаційно-психологічних операцій (акцій) проти держави України.

У загальному вигляді сутність психологічної війни охарактеризував ще давньокитайський філософ і військовий діяч Сунь Цзи у своїх наставленнях, викладених у трактаті «Мистецтво війни» (VI століття до н.е.), які зводяться до наступного:

1. Розкладайте все гарне, що є в країні вашого супротивника.
2. Залучайте відомих діячів супротивника в злочинні заходи.
3. Підривайте престиж керівництва супротивника і виставляйте його в потрібний момент на ганьбу громадськості.
4. Використовуйте в цих цілях співпрацю з найпідлішими та наймерзеннішими людьми.
5. Розпалюйте сварки та зіткнення серед громадян ворожої вам країни.
6. Підбурюйте молодь проти людей похилого віку.
7. Заважайте всіма способами роботі уряду.

8. Перешкоджайте всіма способами нормальному постачанню ворожих військ і підтриманню в них порядку.

9. Сковуйте волю воїнів супротивника піснями та музикою.

10. Робіть усе можливе, щоб знецінити традиції ваших ворогів і підірвати їхню віру у своїх богів.

11. Посилайте жінок легкої поведінки для того, щоб доповнити справу занепаду.

12. Будьте щедрими на пропозиції та подарунки для купівлі інформації та спільників.

13. Взагалі не заощаджуйте ні на грошах, ні на обіцянках, оскільки вони дають чудові результати" [4].

Тобто за сутністю **психологічна війна** є сукупністю інформаційних, дипломатичних, економічних, психофізичних, соціально-психологічних, спеціальних та інших заходів, які проводяться за єдиним задумом і планом в мирний і воєнний час з метою зміни у бажаному напрямку психологічних характеристик людини (поглядів, думок, ціннісних орієнтацій, настроїв, мотивів, установок, стереотипів, поведінки), а також групових норм, масових настроїв, суспільної свідомості в цілому [2].

Вперше визначення «психологічна операція» (також часто – «інформаційно-психологічна операція» (ІПСО), англ. *Psychological operation, PSYOP*) було офіційно закріплено в Польовому статуті ЗС США 33-1 «Психологічні операції» (англ. *Field Manual 33-1 – Psychological Operations*) від 1987 року і трактувалося як «сплановані дії з передачі конкретної інформації та індикаторів до іноземних аудиторій, щоб вплинути на їхні почуття, мотиви, критичне мислення і, зрештою, на діяльність іноземних урядів, організацій, груп чи індивідів» [4].

Основними об'єктами психологічних операцій виступають:

а) особовий склад збройних сил супротивника (мета – дискредитація військово-політичного керівництва держави-супротивника, роз'яснення катастрофічних наслідків війни);

б) його цивільне населення (мета, окрім вищезазначеного – заклики до участі в антивоєнних виступах опозиції, релігійних і пацифістських організацій, колабораційної діяльності);

в) населення і військовослужбовці нейтральних і союзних держав (мета – дискредитація військово-політичного керівництва держави-супротивника, пропаганда цілей і методів зовнішньої політики держави-агресора, пропаганда його військової переваги над супротивником);

г) військовослужбовці та народ своєї країни (мета – підтримка дій власного військово-політичного керівництва, підвищення морально-психологічного стану військ та населення, протидія пропаганді супротивника та антиурядових і антивоєнних сил і рухів [12, 13].

Таблиця 1. Інформаційна війна як система
 (на прикладі невинуватої російської агресії проти держави Україна)

Спрямованість	Мета
Військово-політичне керівництво	
Власної країни	Активна підтримка агресивної війни.
Ворожій країни	Делегітимізація, деморалізація, схилення до співпраці (колабораціонізму), насаджування системи регулятивного управління.
Дружніх або нейтральних країн	Дискредитація (делегітимізація) противника, формування лояльності / підтримки політики військово-політичного керівництва країни – суб'єкта ІПСО, виправдовування (визнання правомірною) російської агресії.
Збройні Сили	
Власної країни	Морально-психологічна підтримка бойової готовності до ведення тривалих бойових дій в інтересах військово-політичного керівництва країни – суб'єкта ІПСО.
Ворожій країни	Деморалізація, схилення до здачі у полон (СЗЧ), формування нестійкого психологічного стану, сумнівів, поневірянь, страху, паніки тощо.
Дружніх або нейтральних країн	Дискредитація (делегітимізація) противника, формування лояльності / підтримки політики військово-політичного керівництва країни – суб'єкта ІПСО, виправдовування (визнання правомірною) російської агресії.
Населення	
Власної країни	Активна підтримка агресивної війни, дій військово-політичного керівництва, необхідності допомоги збройним силам, патріотизму, віри в перемогу, виправдовування агресії, визнання її правомірною тощо.
Ворожій країни	Деморалізація, формування недовіри до військово-політичного керівництва, розбрату, релігійних та етнічних протистоянь, сумнівів, поневірянь, страху, паніки тощо, надалі – лояльності (підтримки) дій агресора, схилення до співпраці (колабораціонізму), індоктринація населення окупованих територій.
Дружніх або нейтральних країн	Дискредитація (делегітимізація) противника, формування лояльності / підтримки політики військово-політичного керівництва країни – суб'єкта ІПСО, виправдовування (визнання правомірною) російської агресії.
Засоби масової інформації	
Власної країни	Пропаганда ідей військово-політичного керівництва. Організація контрпропаганди за допомогою ЗМІ, лідерів суспільної думки, експертів тощо. Протидія опозиційним ЗМІ (ЗМК).
Ворожій країни	Організація та ведення контрпропаганди, здійснення інфільтрації інформаційних матеріалів (ідей, ідеологем) до інформаційного середовища країни, проти якої здійснюється агресія.
Дружніх або нейтральних країн	Дискредитація (делегітимізація) противника, формування лояльності / підтримки політики військово-політичного керівництва країни – суб'єкта ІПСО, виправдовування (визнання правомірною) російської агресії, пропаганда ідей військово-політичного керівництва країни – суб'єкта ІПСО.

При цьому психологічні операції стратегічного рівня розраховані на тривалий період і переслідують довгострокові цілі. Їх особливістю є те, що вони є частиною загальних воєнно-стратегічних планів підготовки і ведення війни та призначені насамперед для підтримки стратегічних операцій збройних сил.

Прикладом стратегічних ІПсО є розповсюдження у 2014-2022 рр. фейків про наявність бойових біологічних лабораторій в Україні, генцид населення Донбасу тощо, інформаційна діяльність військово-політичного керівництва РФ напередодні неспровокованого вторгнення в Україну (Засідання Ради безпеки РФ від 22.02.2022, Звернення Президента РФ від 24.02.2024, Інтерв'ю Такеру Карлсону від 09.02.2024 тощо).

Оперативно-тактичні (середньочасні) психологічні операції зорганізуються безпосередньо в зоні бойових дій і обмежені за масштабом, обсягом і ступенем впливу на супротивника. Вони призначені для безпосередньої та безупинної підтримки дій військ в основних видах бойових дій і спрямовані проти конкретних військових частин і з'єднань супротивника та населення області (району).

Приклад ІПсО на підтримку ССО: Через ЗМК (Інтернет, регіональне ТВ) на особовий склад ЗС РФ та населення тимчасово окупованої території систематично та тривалий час розповсюджується інформація про технічну небезпеку об'єкта Х. Через деякий час група ССО Збройних Сил України таємно знищує зазначений об'єкт, не залишаючи слідів, знищення виглядає як техногенна катастрофа та порушення мір безпеки. Результат – підвищення довіри до інформації, що надавалася українськими ЗМК (силами та засобами ІПсО). Через деякий час після цього українськими засобами ІПсО та ЗМК розповсюджується цілеспрямована інформація про нібито небезпеку замінованих територій у районах поблизу міст Б, К, М (хоча ці території не заміновані внаслідок раптового відступу підрозділів Збройних Сил України). Наслідок: противник не переміщується зазначеними територіями що є кінцевою метою ІПсО ССО Збройних Сил України.

Тактичні (короточасні) психологічні операції зорганізуються безпосередньо в зоні бойових дій і крім обмеження за масштабом, мають обмеження у часі (як правило декілька діб). Проводяться у вигляді спеціальних *інформаційно-психологічних акцій* (акцій вигідного інформаційно-психологічного впливу) у вигляді дезінформування, пропаганди, поширення чуток, психологічного тиску, диверсифікації громадської думки з метою спонукування військовослужбовців до протиправних дій, формування негативних ситуаційних психічних станів, створення нездорового психозу, паралізуючого інтелектуальну, волюву та емоційну сферу, формування певних психологічних установок [14].

Прикладом є широке застосування підрозділами ССО ЗС РФ SMS-повідомлень, що розповсюджувалися у зонах покриття мобільних телефонів «Український воїн! Авдіївка (Бахмут, Попасна,

Маріуполь) – місто ДНР (ЛНР, російське місто)!, «Солдат! Ти воюєш проти власного народу (мирного населення)!, телефонні повідомлення військовослужбовцям та членам їх сімей («Ваш чоловік загинув (тяжко поранений, у полоні)») тощо.

Інформаційно-психологічний вплив на масову аудиторію здійснюється через телебачення – офіційні (неофіційні) портали новин, соціальні мережі та месенджери, шляхом SMS-повідомлень на мобільні телефони, виступи та коментарі псевдоекспертів, лідерів суспільної думки, шляхом радіоповідомлень та аудіо- трансляції через звукомовні станції, розповсюдження журналів, газет, листівок [9, 10].

Вкрай руйнуючою свідомість формою інформаційно-психологічного впливу є *інформаційний тероризм*, метою якого є створення методами інформаційно-психологічного впливу на населення України обстановки, в якій панують жах, атмосфера страху і пригніченості з подальшим зловживанням нею для досягнення загальної мети російської агресії [5].

При цьому, інформаційний тероризм визначається як прямий свідомий вплив на психіку та свідомість з метою формування необхідних думок і суджень, що певним чином задають напрям поведінки людей і є формою деструктивного інформаційно-психологічного впливу на особистість, суспільство і державу усіма видами інформації. Він здійснюється в області, що охоплює політичні, філософські, правові, естетичні, релігійні й інші погляди й ідеї, тобто у психологічній та духовній сфері, там, де ведеться боротьба ідей [13].

Одним з напрямом інформаційного тероризму виступає медіа-тероризм [6], який отримує нові можливості у віртуальному світі – світі, у який люди прагнуть втекти від жорстокої реальності. Натомість потрапляють у світ маніпуляцій та пропаганди, де інструменти «м'якої сили» у поєднанні з маніпулятивними технологіями, дезінформаційними кампаніями, залякуванням, використанням методу батога та пряника, формують викривлену реальність.

Ідеологічною базою виправдовування та визнання правомірності російської агресії проти України є ідея *«російського мира» («рашизму»)* з положеннями про:

- сучасну російську державу як наступницю цивілізації Древньої Русі (поняття «Київська Русь» російським військово-політичним керівництвом та пропагандистами не використовується навмисно);
- «Святу Русь» як російську землю, що обрана Богом для спасіння і просвітництва православною вірою, де «Святу Русь» об'єднує не територія, не державність, не етнічна належність, а православ'я («Москва – третій Рим»);
- *російську цивілізацію* як історично унікальну, самотуню світову цивілізацію;
- існування з давніх часів великоросів, малоросів (українців) та білоросів як частини триєдиного народу, де українці розглядаються як субетнос російського народу (зазвичай під назвою *«малороси»*),

або як просто росіяни, які в процесі історичного розвитку набули певних етнографічних відмінностей і яким штучно нав'язали не властиву їм назву [7];

- те, що виникнення феномена «український народ» стало можливим через тимчасову відокремленість Південно-Західної Русі та її входження до складу ворожих Росії держав, котрі намагалися зробити цю відокремленість остаточною і незворотною, впроваджуючи церковну унію, а після «возз'єднання» України з Росією у XVII ст. – прищеплюючи «малоросам» штучну українську самосвідомість, виробляючи штучну українську мову, інспіруючи український сепаратизм;

- розпад Російської імперії та СРСР як великої трагедії XX століття;

- те, що після створення у 1922 р. СРСР антиросійська комуністична влада запровадила політику «українізації», внаслідок чого мільйони росіян-«малоросів» були примусово перетворені на «українців»;

- те, що як і все штучне, українство рано чи пізно повинно зникнути, а українці – повернутися до свого природного стану «російських людей». «Святий» обов'язок Росії – допомогти їм у цьому;

- російську православну церкву як єдину канонічну істинно православну церкву в РФ та в Україні, необхідність захисту істинно православної віри;

- російський ірредентизм (ідею «великої Росії») – звідси, про необхідність і правомірність приєднання до території РФ територій країн, що входили до складу Російської імперії (Радянського союзу);

- необхідність захисту російськомовного населення або населення, яке поділяє так звану загальну російську культуру [2].

Ці положення виступають як головні ідеологеми – елементи російської державної ідеології як сукупності поглядів і уявлень, з яких військово-політичним керівництвом формується самосвідомість населення РФ, ідеологічні настанови, сформовані агітаційно-пропагандистськими засобами та закріплена в громадській думці [7].

Інформаційно-психологічний вплив маніпулятивних технологій спрямований адресантами на різні сфери особистості цільової аудиторії (соціальної групи людей):

- 1) на когнітивну сферу – з метою змінити знання, уявлення іншої людини;

- 2) на емоційну сферу – з метою зміни емоційного стану людини;

- 3) на мотиваційну сферу – на зміну мотивів і, як наслідок, поведінки людини у вигляді

- переконання – з метою перетворення інформації, котра повідомляється, на систему установок і принципів індивіда.

- навіювання – метод, в сучасних умовах застосовується досить часто і є одним із небезпечних інструментів маніпуляції поведінкою людини, оскільки діє на її свідомість і підсвідомість та пов'язаний

з істотним зниженням її критичності до інформації, що надходить, відсутністю прагнення перевірити її достовірність. Метод є ефективним за умов довіри до джерела інформації.

- дезінформації, брехні та спеціально підібраної інформації, значущої для визначеного кола осіб;

- наслідування та зараження [14].

У цьому випадку маніпулятивні технології у загальній системі інформаційно-психологічних операцій РФ (спеціальної пропаганди) послідовно виконують наступні основні завдання:

1. Дезінформування – як для цільової аудиторії України, РФ так і для міжнародної цільової аудиторії з метою введення в оману спеціально підібраною неправдивою (викривленою) інформацією;

2. Дезорієнтація – як для цільової аудиторії України, РФ так і для міжнародної цільової аудиторії з метою руйнування існуючих цінностей, ідеалів, ідей (ідеологем) на користь країни-агресора;

3. Деморалізація військово-політичного керівництва, населення та особового складу Сил оборони України з подальшою реалізацією мети регулятивного управління військово-політичним керівництвом України, політичною, релігійною та ідеологічною індоктринацією населення України (суспільства).

4. Дискредитація (підрив довір'я до військово-політичного керівництва країни), як для цільової аудиторії України, РФ так і для міжнародної цільової аудиторії з метою формування у цільової аудиторії почуттів (емоцій, що супроводжують оцінку певних суспільних подій, явищ) зневіри у діях влади, ненависті до військово-політичного керівництва України.

5. Делегітимізація військово-політичного керівництва України (втрата легітимності) в очах власного населення, цільової аудиторії РФ, формування у суб'єктів міжнародних відносин негативного ставлення до вищого державного керівництва України і підрив авторитету України та її вищого державного керівництва на міжнародній арені.

6. Дезінтеграція України та дестабілізація суспільства під час відбиття російської агресії: розкол суспільства під час війни, формування передумов соціального вибуху в Україні [2].

Також одним із завдань військово-політичного керівництва (ВПК) РФ є впровадження щодо військово-політичного керівництва України ефективної системи рефлексивного керування – процесу, в якому ВПК РФ як учасник конфлікту впливає на рішення та дії протилежної сторони, використовуючи розуміння її мотивацій, цілей та можливостей для досягнення власних інтересів. Цей підхід базується на здатності передбачити реакцію противника – військово-політичного керівництва України) на певні події або інформацію та використати це передбачення для формування ситуації, в якій противник, навіть діючи відповідно до власних інтересів, несвідомо сприяє досягненню цілей першої сторони [1]. При цьому, основою

рефлексивного керування є ідея про те, що можливо впливати на дії та рішення іншої сторони, спонукаючи її діяти згідно зі своїми, а не її (України) власними інтересами, при цьому у якості основних елементів рефлексивного керування застосовується:

- розкол еліти, який у підсумку змушує її діяти всупереч державним інтересам;

- залякування через створення видимості незламної переваги РФ,

- провокування на прийняття необхідних військово-політичному керівництву РФ рішень через нав'язування не вигідного сценарію дій;

- тиск через подання інформаційного матеріалу, який дискредитує уряд в очах населення; створення атмосфери напруження в суспільстві держави-мішені (в Україні) від постійного очікування ударів і масованого наступу по всій лінії фронту;

- деморалізація та поширення паніки серед еліт тощо.

Застосування зазначених вище форм маніпуляційного впливу має за кінцеву мету – формування суспільної думки, ставлення, переконань, установок цільової аудиторії відповідно до бажань адресантів поширюваної інформації та в даному конкретному випадку має наступні цілі [8]:

- інформаційні (впровадження у свідомість цільової аудиторії ідеї про «зовнішнє управління» Україною, доведення до російського і українського суспільства, міжнародної спільноти інформації про злочинність української влади та силових структур України, перетворення її на агресивно налаштовану до Росії країну, інформації щодо виправданості та правомірності втручання РФ в ситуацію на Сході України та невиправданості російської агресії, здійснення інформаційної віктимізації цільової аудиторії – коли вона стає пасивним об'єктом інформаційного впливу, жертвою маніпуляції, реальною жертвою інформаційного впливу, а також результат такого процесу – формування ряду негативних соціальних патернів (шаблонів), таких як сприйняття інформації на емоційному, а не на раціональному та критичному рівні);

- настановні (впровадження у свідомість цільової аудиторії поширюваних ідеологем (наративів), подання їх як істинних / безальтернативних для сприйняття);

- спонукальні (спонукування до негативного ставлення до української влади та Сил оборони України, позитивного (лояльного ставлення) до російських окупаційних військ, до служби у збройних формуваннях РФ, підтримки дій військово-політичного керівництва РФ, несхвалення дій військово-політичного керівництва України як зі сторони населення, так і міжнародної спільноти);

- здійснення впливу (у тому числі сугестивного впливу (*suggestio*) – *навіювання*), особливістю застосування якого є те, що він розрахований на беззаперечне сприйняття незалежно від ду-

мок та волі адресатів і пов'язаний зі зниженням (обнулінням) рівня критичності при сприйнятті інформації без пред'явлення достатньої кількості аргументів. При цьому в результаті такого впливу думка, уявлення, образ безпосередньо входять у сферу свідомості й закріплюються в ній як щось дане, безперечне та вже доведене таким чином, що при сприйманні не має виникати дисонансу між вже наявними знаннями та отриманою інформацією.

- формування одного з типів поведінки – несприйняття дій української влади та силових структур, підтримка ідей військово-політичного керівництва РФ, формування лояльного ставлення до Росії як до «братньої» країни, яка звільняє населення України від ворожого їй політичного режиму, здійснює денацифікацію та демілітаризацію агресивно налаштованого до РФ суспільства), колаборація та співпраця з РФ, СЗЧ, здача у полон тощо [6].

Експерт-психолог, здійснюючи психологічне дослідження в рамках проведення комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз, виходячи зі встановленого лінгвістичним дослідженням об'єктивного змісту аналізованого матеріалу, здійснює аналіз інформаційно-психологічного наповнення, психологічних особливостей зв'язку між змістом, усвідомленим комунікативним наміром, формою та характером впливу мовленнєвої діяльності суб'єкта мовлення на цільову аудиторію, передбачає потенційний наслідок такого впливу з урахуванням суспільно-політичної та воєнної ситуації, яка склалася в суспільстві на момент його здійснення, досліджує вплив комунікативно-мовленнєвої (інформаційної) діяльності на суспільну свідомість масової аудиторії, встановлює її психологічні особливості, виявляє форми методи деструктивного інформаційно-психологічного впливу та визначає спрямованість аналізованих мовленнєвих повідомлень і їх потенційний вплив на суспільно-політичну та воєнну ситуацію в Україні або за її межами.

Наявна експертна практика в галузі комплексної психолого-лінгвістичної експертизи дозволяє всебічно дослідити мовні та семантико-дискурсивні особливості досліджуваної комунікативно-мовленнєвої діяльності, виражену в ній прагматичну мовленнєву мету, основні наративи та меседжі, а також її впливовий потенціал, використані суб'єктом мовлення засоби маніпуляції (маніпулятивні технології) та наслідок впливу досліджуваних мовленнєвих повідомлень на масову аудиторію з урахуванням соціально-політичних факторів та ситуації реалізації мовленнєвих повідомлень, що дає підстави аргументовано констатувати наявність критеріїв, за якими експерти, не виходячи за межі своєї компетенції, можуть дійти висновку про наявність у комунікативно-мовленнєвій діяльності певного суб'єкта мовлення ознак мовленнєвих форм, пов'язаних з національною безпекою держави, зокрема ознак інформаційної діяльності та впливу, спрямованих на дестабілізацію українського суспільства, підрив суверенітету і територіальної цілісності Украї-

ни, нівелювання її демократичних цінностей та національної ідентичності [3].

Висновки

Складність психологічних досліджень під час проведення комплексних психолого-лінгвістичних експертиз щодо злочинів, які мають ознаки ведення інформаційної війни проти України, деструктивного інформаційного впливу на масову аудиторію в умовах російської агресії проти держави Україна, виконання експертиз, де підекспертними особами є як російські злочинці, колаборанти, так і жертви їх інформаційного тероризму (інформаційно-психологічних операцій (акцій)), потребує від експертів збагачення та розвитку своїх спеціальних знань, вмій та професійних компетенцій, нормативно-правового врегулювання існуючих проблемних питань на рівні Міністерства юстиції України та інших органів державної влади, методичного забезпечення експертної діяльності в сучасних умовах російської агресії.

Список використаних джерел:

1. Балагура В., Гончаренко Ю., Канішев К. Рефлексивне керування в інформаційно-психологічних операціях під час російсько-української війни. URL: <https://infolight.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/broshura-berezen.pdf> (дата звернення: 27.03.2026).
2. Горбулін В.П. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с
3. Долинківська С., Боженко А. Особливості проведення лінгвістичної та комплексної психолого-лінгвістичної експертизи мовних об'єктів зі встановлення в них ознак деструктивної щодо української державності інформаційної діяльності. *Судово-лінгвістична експертиза в умовах воєнного стану* : зб. мат-лів Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 24-25.11.2025). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2025. С.36-44.
4. Історія інформаційно-психологічного протиборства. Підручник за заг. ред. Є. Д. Скулиша, Київ: Науково-видавничий відділ Національної академії СБ України, 2012. 212 с.
5. Леонов Б., Лихова С. Інформаційний тероризм як загроза національній безпеці України. *Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal «Air and Space Law»*. 2021. Т. 2, № 59. С. 170-176. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.59.15615>.
6. Литвиненко Е., Бабич С. Російський тероризм як предмет експертного психологічного та психолого-лінгвістичного дослідження. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: мат-ли VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 10.12.2025) / за заг. ред. М. Є. Кисельова*. Київ: Видавництво Ліра-К, 2025. С. 225-230.
7. Литвиненко Е., Стромилло А. Ідеї та ідеологеми російської

пропаганди як предмет психологічного дослідження у комплексних судових психолого-лінгвістичних експертизах. *Судово-експертна діяльність : проблеми, стратегії та інновації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, Кишинів, Київ, Одеса, 28 листопада 2024 року) : тези доповідей. Львів : Растр-7, 2024. С.206-208.

8. Литвиненко Е. С., Стромило А.П. Визначення ознак використання маніпулятивних технологій у мовленнєвій діяльності підекспертних осіб у судових психолого-лінгвістичних експертизах у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки. *Криміналістика і судова експертиза: Міжвідомчий науково-методичний збірник*. Київ: Ліра-К, 2024. Вип. 69. С. 679-699. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2024.69.60>.

9. Мегель А., Яремчук М. Ворожі ІПСО. Як визначити та протистояти. Київ : Вид. дім «СКІФ», 2022. 98 с.

10. Онкович А. Соцмережа Фейсбук та інформаційно-психологічні операції. *Український інформаційний простір*. 2021. 1(7), С. 206-220. URL: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(7\).2021.233974](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(7).2021.233974) (дата звернення: 27.03.2026).

11. Шмаленко Ю. І., Матвієнкі С. М., Кольцов В. М. Проблеми та перспективи розвитку національного інформаційного простору України. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 37. С. 223-227. URL: <https://doi.org/10.32782/apfs.v037.2022.37> (дата звернення: 27.03.2026).

12. Шульська Н.М., Букіна Н.В., Адамчук Н.В. Типологічні маркери інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) в умовах війни в медіа. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Том 34 (73). № 1. Ч. 2 С. 268-272. DOI : <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/42> (дата звернення: 27.03.2026).

13. Що таке ІПСО: повний гід по інформаційно-психологічних операціях. URL: <https://nfront.org.ua/shho-take-ipso-povnyj-gid-po-informacijno-psyhologichnyh-operaciyah/> (дата звернення: 27.03.2026).

14. Узденова Юлія. Інформаційно-психологічна операція як складова інформаційної війни. *KELM. Knowledge, Education, Law, Management* 2024. № 4 (64). С. 80-88. DOI : <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.4.12> (дата звернення: 27.03.2026).

References:

1. Balahura V., Honcharenko Yu., Kanishev K. Refleksyvne keruvannia v informatsiino-psykholohichnykh operatsiakh pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny [Reflexive control in information and psychological operations during the Russian-Ukrainian war]. URL: <https://infolight.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/broshura-berezen.pdf> (accessed: 27.03.2026) [in Ukrainian].

2. Horbulin V.P. (Ed.). (2017). *Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front : monohrafiia* [World hybrid war: the Ukrainian front: monograph]. Kyiv: NISD. 496 p. [in Ukrainian].

3. Dolyнкivska S., Bozhenko A. (2025). *Osoblyvosti provedennia*

linhvistychnoi ta kompleksnoi psykholoho-linhvistychnoi ekspertyzy movnykh ob'ektiv zi vstanovlenniam v nykh oznak destruktyvnoi shchodo ukraïnskoi derzhavnosti informatsiinoi diialnosti [Features of conducting linguistic and complex psychological-linguistic examination of language objects with the identification of signs of information activity destructive to Ukrainian statehood]. Sudovo-linhvistychna ekspertyza v umovakh voïennoho stanu : zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 24–25.11.2025) [Forensic linguistic examination under martial law: proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference (Kyiv, November 24–25, 2025)]. Kharkiv: NNTs "ISE im. Zasl. prof. M.S. Bokariusa", 36–44 [in Ukrainian].

4. Istorïa informatsiino-psykholohichnoho protyborstva [History of information and psychological confrontation]. (2012). Ye.D. Skulysh (Ed.). Kyiv: Naukovo-vydavnychiy viddil Natsionalnoi akademii SB Ukrainy. 212 p. [in Ukrainian].

5. Leonov B., Lykhova S. (2021). Informatsiinyi teroryzm yak zahroza natsionalnii bezpetsi Ukrainy [Information terrorism as a threat to national security of Ukraine]. Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal "Air and Space Law", 2(59), 170–176 <https://doi.org/10.18372/2307-9061.59.15615> [in Ukrainian].

6. Lytvynenko E., Babych S. (2025). Rosiïskiy teroryzm yak predmet ekspertnoho psykholohichnoho ta psykholoho-linhvistychnoho doslidzhennia [Russian terrorism as a subject of expert psychological and psychological-linguistic examination]. Aktualni pytannia sudovoi ekspertolohii, kryminalistyky ta kryminalnoho protsesu : materialy VII mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 10.12.2025) [Current issues of forensic expertology, criminalistics and criminal procedure: proceedings of the VII international scientific-practical conference (Kyiv, December 10, 2025)]. M.Ye. Kyselov (Ed.). Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K, 225–230 [in Ukrainian].

7. Lytvynenko E., Stromylo A. (2024). Idei ta ideolohemy rosiïskoi propahandy yak predmet psykholohichnoho doslidzhennia u kompleksnykh sudovykh psykholoho-linhvistychnykh ekspertyzakh [Ideas and ideologemes of Russian propaganda as a subject of psychological examination in комплексних forensic psychological-linguistic examinations]. Sudovo-ekspertna diialnist : problemy, stratehii ta innovatsii : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Lviv, Kyshyniv, Kyiv, Odesa, 28 lystopada 2024 roku) : tezy dopovidei [Forensic expert activity: problems, strategies and innovations: proceedings of the international scientific-practical conference (Lviv, Chisinau, Kyiv, Odesa, November 28, 2024)]. Lviv: Rastr-7, 206–208 [in Ukrainian].

8. Lytvynenko E.S., Stromylo A.P. (2024). Vyznachennia oznak vykorystannia manipulyatyvnykh tekhnolohii u movlennievii diialnosti pidekspertnykh osib u sudovykh psykholoho-linhvistychnykh ekspertyzakh u kryminalnykh provadzhenniakh shchodo zlochyniv proty osnov natsionalnoi bezpeky [Identification of signs of manipulative technologies use in speech activity of examined persons in forensic psychological-linguistic examinations in criminal proceedings concerning crimes against national security foundations].

Kryminalistyka i sudova ekspertyza, 69, 679–699 <https://doi.org/10.33994/kndise.2024.69.60> [in Ukrainian].

9. Mehel A., Yaremchuk M. (2022). Vorozhi IPSO. Yak vyznachyty ta protystoiaty [Hostile IPSO. How to identify and counteract]. Kyiv: Vyd. dim “SKIF”. 98 p. [in Ukrainian].

10. Onkovych A. (2021). Sotsmerezha Feisbuk ta informatsiino-psykholohichni operatsii [Facebook social network and information-psychological operations]. *Ukrainskyi informatsiynyi prostir*, 1(7), 206–220. DOI: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(7\).2021.233974](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(7).2021.233974) (accessed: 27.03.2026) [in Ukrainian].

11. Shmalenko Yu.I., Matviienkiv S.M., Koltsov V.M. (2022). Problemy ta perspektyvy rozvytku natsionalnogo informatsiinogo prostoru Ukrainy [Problems and prospects for the development of the national information space of Ukraine]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*, 37, 223–227. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v037.2022.37> (accessed: 27.03.2026) [in Ukrainian].

12. Shulska N.M., Bukina N.V., Adamchuk N.V. (2023). Typolohichni markery informatsiino-psykholohichnykh operatsii (IPSO) v umovakh viiny v media [Typological markers of information-psychological operations (IPSO) in wartime media]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 34(73), 1(2), 268–272. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/42> (accessed: 27.03.2026) [in Ukrainian].

13. Shcho take IPSO: povnyi hid po informatsiino-psykholohichnykh operatsiiakh [What is IPSO: a complete guide to information and psychological operations]. URL: <https://nfront.org.ua/shho-take-ipro-povnyj-gid-po-informacziynoh-psykholohichnyh-operacziyah/> (accessed: 27.03.2026) [in Ukrainian].

14. Uzdienova Yuliia. (2024). Informatsiino-psykholohichna operatsiia yak skladova informatsiinoi viiny [Information-psychological operation as a component of information warfare]. *KELM. Knowledge, Education, Law, Management*, 4(64), 80–88. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.4.12> (accessed: 27.03.2026) [in Ukrainian].

Надійшла до редакції / Received: 13.03.2026

Отримана після доопрацювання / Received after revision: 27.03.2026

Прийнято до друку / Accepted for publication: 02.04.2026

Опубліковано / Published: 29.05.2026

Фінансування: відсутнє / Funding: none.

Конфлікт інтересів: автор(и) заявляє(ють) про відсутність конфлікту інтересів / Conflict of interest: the author(s) declare no conflict of interest.

Дотримання етичних норм: дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності / Ethical compliance: the study was conducted in accordance with the principles of academic integrity.

Дані дослідження: усі дані, необхідні для обґрунтування висновків, наведено у статті / Research data: all data necessary to substantiate the conclusions are presented in the article.